

УДК 792.7

ЕСТРАДНИЙ СПІВ В СУЧАСНИХ ТЕАТРАЛІЗОВАНИХ ВОКАЛЬНО-ІНСТРУМЕНТАЛЬНИХ ЖАНРАХ

Опанасенко О.О., Гешко Н.С.

Київський національний університет культури і мистецтв

Остапенко Л.В.

Київський університет культури

В статті аналізуються сучасні форми театралізованих вокально-інструментальних жанрів, в яких можливе використання співу в естрадній манері. Наголошено, що дані жанри користуються великою популярністю за рахунок того, що найкраще відповідають запитам сучасної публіки. Окреслено, що мюзикл та рок-опера в західному просторі виступають складовою частиною шоу-бізнесу та користуються більшою популярністю аніж у вітчизняній культурі. Зазначено, що в українській культурі виникає ряд явищ, пов'язаних з поширенням естрадної манери співу, як-от вистави та театралізовані концерти, які включають елементи сценографії, створюючи дійство синтетичного характеру. Театралізовані вокально-інструментальні жанри мають значний потенціал для застосування естрадного вокалу, адже поєднують досягнення різних видів мистецтва та мають значний вплив на глядацьку аудиторію.

Ключові слова: естрадний спів, мюзикл, рок-опера, театралізовані вокально-інструментальні жанри.

Постановка проблеми. Музичне мистецтво постійно розвивається – виникають нові жанри та музичні форми, відбувається оновлення та трансформація вже існуючих. Зі зміною музичного матеріалу формуються нові вимоги до виконавців. У випадку вокально-інструментальних жанрів, що передбачають театралізацію, в найбільшій мірі від вокаліста залежить успішність вистави та загальне враження від неї. Звернення до проблеми вокалу, який використовується в сучасних синтетичних театралізованих творах є актуальним завданням, яке сприятиме коригуванню процесу підготовки фахівців у даній сфері музичного виконавства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, пов'язані зі специфікою розуміння сутності та особливостей класифікації музичних жанрів та форм представлені в ряді робіт таких музикознавців, як А. Сохор та В. Цуккерман. Проблема стилю, аналіз його історичної динаміки досліджується в монографії О. Коннова. Сучасні синтетичні жанри, а саме мюзикл та рок-опера є предметом наукових розвідок вітчизняних авторів – А. Комлікової та С. Манько.

Виділення раніше невирішених частин проблеми. Питання виконавської майстерності вокалістів аналізується в ряді робіт вітчизняних та зарубіжних дослідників, проте з розвитком мистецької практики виникають певні нові вимоги чи здобувають більшої актуальності ті, що існували раніше. Перегляд особливостей сучасних театралізованих музичних жанрів, а також естрадного вокалу, який використовується в них, досить мало представлений в науковій літературі сьогодення.

Формулювання мети дослідження. Метою статті є аналіз використання естрадного співу в сучасних театралізованих вокально-інструментальних творах, що передбачає виокремлення тих ознак, які дозволяють їх віднести до єдиної групи.

Виклад основного матеріалу. Музична практика XX – XXI століття демонструє появу низки масштабних творів різних жанрів, які передбачають театралізацію. Їх виконання передбачає формування вимог різного рівня до виконавців. В силу свого візуального характеру, найбільші зміни, як правило, стосуються не інструменталістів, які рідше потрапляють у коло глядацької уваги, а вока-

лістів, чия творча діяльність є в центрі. Саме їх співацька майстерність, поєднана зі здатністю до втілення різноманітних образів, сценічним рухом та акторською грою, мають можливість приваблювати широку аудиторію. За рахунок того, що культура другої половини ХХ століття проходить під гаслами постмодернізму, для якого притаманний стильовий плюралізм, видовищність, своєрідна «всеїдність» музичних напрямків, наявною є велика свобода творчості у сучасних митців, які фактично не мають жодних ідеологічних перепон, які б її регулювали. Проте економічна доцільність театралізованих форм стає чинником, що суттєво впливає на вибір композиціями та виконавцями цих жанрів.

Варто визначити, що саме можна віднести до групи театралізованих вокально-інструментальних творів. Зауважимо, що існуючі класифікації є досить суперечливими адже досить багато залежить від того, який саме фактор є визначним. Багато творів можна віднести до тих, що відносять до різних груп, які визначатимуть тип виконання, місце постановки, виконавський склад і т. п. Причому деякі жанри, як-от кантата, можуть мати як камерний, так і більш масштабний характер. Різні дослідники дають наступні визначення жанру. Так В. Цуккерман розглядаючи поняття жанру акцентує увагу на змістовному та функціональному призначенні твору. «Жанр це вид музичного твору, якому притаманні риси змісту, який пов'язаний з визначеним життєвим призначенням та типом виконання» [5, с. 60-61]. Хоча дане визначення є достатньо обґрунтованим, проте не враховує усі аспекти музичного твору. Натомість А. Сохор пропонує інше визначення, яке пов'язане не лише з вищезгаданими чинниками, але й враховує місце виконання. «Жанр в музиці – це вид музичних творів, що визначається насамперед тою обстановкою виконання, вимогам якої об'єктивно відповідає твір, а також яким-небудь з додаткових ознак (форма, виконавські засоби, «поетика», практична функція) або їх поєднанням» [4, с. 28]. Музикознавець пропонує виділяти жанри, поділяючи їх на чотири групи, які пов'язані з певною виконавською обстановкою: театральні, концертні, масово-побутові, культові або обрядові. «Одна з них – театральні жанри, до яких відносяться опера, балет і оперета (сюди ж примикає музика драматичного театру). Друга група – концертні жанри, прикладами яких слугує симфонія, соната, квартет, ораторія, кантата, романс і т. п. Третя група – масово-побутові жанри: пісня, танок і марш з усіма їх різновидами. Четверта – культові (або обрядові), якими є молитовний піснеспів, меса, реквієм і ін.» [4, с. 23]. Навіть ця класифікація є досить умовною, адже у разі аналізу окремих жанрів виявляється наявність великої кількості піджанрів та їх різновидів.

Зазначимо, що кажучи про театралізовані вокально-інструментальні жанри, маються на увазі твори, які передбачають сценічне виконання, в якому присутнє вокальне та інструментальне начало. Як правило, в них присутній сценічний рух та танцювальні елементи. Класичним прикладом подібного жанру може вважатися опера, деякі ораторії. Наприкінці ХІХ століття додається оперета, а в ХХ – на перший план виходять мюзикл та рок-опера. Варто відмітити, що в рам-

ках академічної музики можна спостерігати тенденцію до камернізації опери, появи моноопери, зменшення ролі сценічної постановки з яскраво вираженням дієвим началом, де головна увага концентрується на музичному компоненті. Разом з тим на рубежі ХХ – ХХІ століть виникає ряд театральних вистав, в яких збільшується роль музики, порівняно зі сценічною дією. Так само наявною є тенденція до появи естрадних шоу популярних виконавців, які перетворюються на цілісний твір, де буде певна драматургія, сюжет, сценічний рух, декорації та звичайно ж, музичне наповнення. Ця тенденція є проявом стилю даної доби. Адже стиль має багато різних проявів – починаючи від індивідуального композиторського і до конкретного мистецького стилю. Досить влучно специфіку даного явища визначає сучасний дослідник О. Коннов: «Отже, стиль є єдністю формальних елементів, у якій себе виражає певний зміст – від внутрішнього світу окремого художника, до ідей, переконань, настроїв, що складають дух певної культурної епохи. Стиль, таким чином, має матеріальний, формальний і змістовний виміри» [2, с. 43]. Власне стиль буде впливати на особливості взаємодії змістовного та формального рівня в творі.

Можна зазначити, що для сучасного мистецтва притаманне широке використання саме естрадної манери співу в різних жанрах. Так приклади звернення не лише до академічного вокалу у професійній композиторській музиці наявні, наприклад, у А. Шнітке в опері «Історія доктора Іоганна Фауста» (1994), де він поєднується з естрадною вокальною манерою. Хоча для академічної музики подібне поєднання скоріше є винятком, аніж правилом. Проте можна зазначити про розширення вимог до вокалу в цьому напрямку музичного мистецтва. Адже починаючи з оперної реформи Р. Вагнера починають висуватися такі амплуа, як *Heldentenor* (вагнерівський тенор), яке вимагає від виконавця вміння співати у героїчній манері, здебільшого партії пов'язані з великою силою голосу, міцною звуковою атакою та динамікою.

Майстерність вокаліста та його сценічна гра мають важливу роль для сприйняття твору. За рахунок вокального виконання досягається сильний вплив на слухача, який може співпереживати головним героям. «В свою чергу і слухач сприймає музику театральних жанрів як ту, що характеризує не їх самих, а діючих осіб спектаклю. Нерідко буває, звісно, що виражені в музиці переживання того чи іншого героя знаходять настільки співчутливий відгук у слухача, що цілком розділяються ним, стають їх власними» [4, с. 36].

Варто зазначити, що попри єдність різноманітних театральних жанрів є ряд відмінностей, які вкорінюються в тих специфічних засобах виразності, які для них виступають в якості визначних. Якщо мова йде про виставу, яка супроводжується музикою, в ній можливе абсолютно різне музичне наповнення. Зміст твору може обумовлювати вибір співу в естрадній манері, проте найголовнішим чинником буде акторська гра. У разі пошуків відмінностей між мюзиклом, оперетою чи оперою, головним та визначним чинником можуть виступати не формальні аспекти, як-от комічність сюжету чи відсутність речитативів, а саме ті еле-

менти, які використовуються в музичній тканині. Так А. Сохор відмічає, що вирізнити оперету можна за рахунок того, що в її жанровій основі наявні побутові першовитоки – танець, марш, пісня. Відповідно вони будуть зумовлювати вибір сюжету та інші виразні засоби.

Серед театралізованих жанрів, які стали одними з провідних в музичній культурі ХХ – ХХІ століття, можна виділити мюзикл та рок-оперу. Вони займають проміжне місце між академічною та популярною музикою і саме в них найчастіше використовується естрадна манера співу. Проте якщо розрізняти поп-манеру співу та ту, яка притаманна рок-музиці, зазначимо, що рок-опера буде знаходитись дещо відсторонь. В словнику дається таке визначення: «Рок-опера – музично-драматичний жанр, основою якого є рок-музика, а коріння пов'язане з мюзиклом» [4, с. 229]. Якщо казати про ці два жанри, то вони є надзвичайно популярними в сучасному просторі. Існує ряд різновидів мюзиклів та рок-опер, в яких превалює танцювальне, вокальне чи сюжетно-драматургічне начало, найкращі зразки яких мають чимало постановочно-сценічних та концертних версій. Серед мюзиклів та рок-опер, популярність яких не вщухає є французько-канадський «Нотр-Дам де Парі» Рікардо Коччанте, мюзикли Ендрю Ллойда Уеббера «Ісус Христос суперзірка», «Евіта», «Кицьки», «Привид опери», французький мюзикл Дова Аттья та Альберта Коена «Моцарт. Рок-опера» та ряд інших.

Якщо казати про стилістику рок-опери та її відмінність від мюзиклу, то сучасні дослідники виокремлюють змістовно-драматичний рівень в якості визначного чинника. А. Комлікова наголошує: «З точки зору музичної драматургії, рок-опера також часто послуговується суто оперними принципами організації музичного матеріалу (номерна структура, використання арій, монологів, хорових сцен тощо). Звичайно, як синтетичний жанр вона містить танцювальні епізоди зі специфічною пластикою, найрізноманітніші прийоми звукового оформлення та світлові ефекти, які використовуються у мюзиклах. І хоча жанрово-стильові риси мюзиклу і рок-опери перетинаються, ключовими розбіжностями є розважальне спрямування мюзиклу та його зовнішня афектація, яка контрастує із драматизмом і філософським спрямуванням рок-опери» [1, с. 160]. Деякі мюзикли, особливо ті, які по своїй сутності є музичними кінострічками, можуть складатися з різного музичного наповнення, включати популярні пісні, музику, написану спеціально для даного проекту. Тому естрадна манера співу буде в них застосована найчастіше. В західному світі жанр мюзиклу та рок-опери є складовою частиною сфери шоу-бізнесу та достатньо поширеним. Проте у вітчизняному українському музичному просторі, попри наявність самих творів, вони досить рідко здобувають сценічного втілення, в тому числі через брак фінансової підтримки подібних проектів. С. Манько вказує на те, що однією з причин того, що жанр українського мюзи-

клу не настільки пов'язаний з індустрією розваг є його більша складність, порівняно з західними зразками. «Жанри мюзиклу і рок-опери є одними з найпопулярніших різновидів пасивних розваг, в Україні їх поширення та становлення відбувається поки що повільно. Це зумовлено передусім ставленням професійних вітчизняних композиторів до означених жанрів як форми для передачі серйозного змісту. Українські автори пишуть оригінальні цікаві твори на національну тематику (наприклад, рок-опери на сюжети часів Київської Русі С. Бедусенка «Ярослав Мудрий» за п'єсою І. Кочерги та В. Хала «Полуденна ніч» за найвідомішою пам'яткою давньослав'янської літератури – «Словом о полку Ігоревім», де герої спілкуються сучасною українською мовою і лише слова автора звучать стародавньою мовою), але їх сценічне втілення залишається понині нездійсненим у зв'язку з проблемою фінансування» [3, с. 269].

Варто відмітити, що хоча мюзикли та подібні жанри не надто розвинені у вітчизняному просторі, натомість є ще один вид музичних театралізованих жанрів, які за своєю сутністю є концертами конкретного виконавця, гурту чи колективу, що оформлюються у шоу з цілісною ідеєю та драматургією. Подібні проекти можуть включати не лише вокально-інструментальні, а й танцювальні елементи. Причому в сучасній українській практиці наявно чимало прикладів, коли подібні концертно-театралізовані події організовують не лише суто естрадні виконавці, а й академічні колективи, які починають виконувати хіти поп-музики в естрадній манері. Такі проекти є в творчому доробку НАОНІ, академічного хору «Хрещатик» та інших. Внаслідок значного інтересу до естрадної манери співу пропонується доповнювати підготовку фахівців у сфері академічного співу заняттями, які б включали освоєння інших вокальних манер. Крім цього практика сучасної музичної культури демонструє необхідність вміти працювати з мікрофоном та звукопідсилювальною технікою як вокалістам, так і інструменталистам.

Висновки та подальші перспективи дослідження. Сучасні реалії розвитку мистецької практики демонструють великий спектр театралізованих вокально-інструментальних творів. Здебільшого вони представляють широке поле для застосування естрадної манери співу. Сюди можна віднести деякі твори академічного спрямування, а також такі жанри як мюзикл та рок-опера, музику до драматичних спектаклів. Також доречно приєднати до них практику створення концертних шоу різноманітних виконавців, колективів та гуртів, які перетворюються на цілісне тематично оформлене синтетичне поєднання вокалу, інструментальної музики, світла, танцю та сценічної драматургічно оформленої дії. Театралізовані вокально-інструментальні жанри мають значний потенціал для застосування естрадного вокалу, адже поєднують досягнення різних видів мистецтва та мають значний вплив на глядацьку аудиторію.

Список літератури:

1. Комлікова А. Рок-опера: до питання становлення жанру в Україні / Анастасія Комлікова // Київське музикознавство. Збірник статей, випуск 39. – К.: Київський інститут музики ім. Глієра, 2011. – С. 159-166.
2. Коннов О. Ф. Історична динаміка художнього стилю: [Монографія] / О. Ф. Коннов; Нац. пед ун-т імені М. П. Драгоманова. – Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. – 187 с.
3. Манько С. Б. Мюзикл і рок-опера в українському соціокультурному просторі / С. Б. Манько // Культура України. – Випуск 39. – Х.: ХДАК, 2012. – С. 268-276.
4. Сохор А. Эстетическая природа жанра в музыке / А. Сохор. – М.: Музыка, 1968. – 105 с.
5. Цуккерман В. Музыкальные жанры и основы музыкальных форм / В. Цуккерман. – М.: Музыка, 1964.
6. Юцевич Ю. С. Музыка. Словник-довідник / Ю. С. Юцевич. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2003. – 352 с.

Опанасенко Е.А., Гешко Н.С.

Киевский национальный университет культуры и искусств

Остапенко Л.В.

Киевский университет культуры

ЭСТРАДНОЕ ПЕНИЕ В СОВРЕМЕННЫХ ТЕАТРАЛИЗОВАННЫХ ВОКАЛЬНО-ИНСТРУМЕНТАЛЬНЫХ ЖАНРАХ

Аннотация

В статье анализируются современные формы театрализованных вокально-инструментальных жанров, в которых возможно использование пения в эстрадной манере. Отмечено, что данные жанры пользуются большой популярностью за счет того, что лучше всего соответствуют запросам современной публики. Определено, что мюзикл и рок-опера в западном пространстве выступают составной частью шоу-бизнеса и пользуются большей популярностью, чем в отечественной культуре. Отмечено, что в украинской культуре возникает ряд явлений, связанных с распространением эстрадной манеры пения, например представления и театрализованные концерты, включающие элементы сценографии, создавая действия синтетического характера. Театрализованные вокально-инструментальные жанры имеют значительный потенциал для применения эстрадного вокала, ведь сочетают достижения различных видов искусства и оказывают значительное влияние на зрительскую аудиторию.

Ключевые слова: эстрадное пение, мюзикл, рок-опера, театрализованные вокально-инструментальные жанры.

Opanasenko O.O., Heshko N.S.

Kiev National University of Culture and Arts

Ostapenko L.V.

Kiev National University of Culture

POP SINGING IN MODERN THEATRICAL VOCAL-INSTRUMENTAL GENRE

Summary

The article analyzes contemporary forms of theatricalized vocal-instrumental genres, in which the use of pop singing is possible. It is emphasized that these genres are very popular due to the fact that they are best suited to the needs of the contemporary public. It is stated that the musical and rock opera in the western space are an integral part of the show business and are more popular than in the national culture. It is noted that in the Ukrainian culture there is a series of phenomena associated with the spread of popular manner of singing, such as performances and theatrical concerts, which include elements of scenography, creating an action of a synthetic nature. Theatricalized vocal-instrumental genres have considerable potential for the use of pop vocal, because they combine the achievements of different types of art and have a significant influence on the audience.

Keywords: pop singing, musical, rock opera, theatricalized vocal-instrumental genres.